

Петро Маланчук,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінально-правових
дисциплін та судочинства
Сумського державного університету

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО СУДОЧИНСТВА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Проаналізовано запровадження електронного судочинства у кримінальному процесі в Україні. Визначено проблеми та перспективи електронного правосуддя як однієї з форм електронного урядування. Зроблено огляд стану наукової розробленості проблеми, європейських стандартів та закордонного досвіду з цього питання.

Ключові слова: електронний суд, правосуддя, інформатизація, кримінальний процес, електронне урядування.

Маланчук П.

Введение электронного судопроизводства в уголовном процессе

Проанализировано внедрение электронного судопроизводства в уголовном процессе в Украине. Определены проблемы и перспективы электронного правосудия как одной из форм электронного управления. Сделан обзор состояния научной разработанности проблемы, европейских стандартов и зарубежного опыта по этому вопросу.

Ключевые слова: электронный суд, правосудие, информатизация, уголовный процесс, электронное управление.

Malanchuk P.

Introduction of electronic legal proceedings in criminal proceedings

The article analyzes the introduction of electronic legal proceedings in the criminal process in Ukraine. The problems and prospects of electronic justice as one of the forms of electronic management are determined. A review of the state of scientific development of the problem, European standards and foreign experience on this issue is made.

Keywords: electronic court, justice, informatization, criminal process, electronic control.

Постановка проблеми. Україна є членом Ради Європи, а тому право на судовий захист знайшло своє відображення у ст. 55 Конституції України [1] та подальшу реалізацію у процесуальних кодексах, зокрема в Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК України). У 2014 р. Україна підписала Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом (далі – ЄС), Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони, де у ст. 14 розділу III передбачено, що «співробітництво буде спрямоване, зокрема, на зміцнення судової влади, підвищення її ефективності, гарантування її незалежності та неупередженості та боротьбу з корупцією» [2].

Саме тому для виконання Угоди про асоціацію з ЄС необхідно створити електронне судочинство для автоматизації певних судових процедур та спрощення інформування зацікавлених осіб через Інтернет, засоби мобільного зв'язку тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання електронного судочинства в Україні на цьому етапі мало досліджені. Теоретико-прикладні аспекти інформаційної політики, значення інформаційних технологій у різних сферах суспільного життя, питання інформаційно-технічного забезпечення діяльності окремих органів державної влади знаходяться під постійною увагою науковців-правників. Серед них А. Б. Агапов, А. В. Анісімов, Г. В. Атаманчук, Ю. Є. Атаманова, О. Р. Арсірій, О. А. Баранов, Ю. М. Батурін, І. Л. Бачило, О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, В. О. Єльцов, О. Є. Сімсон, Калюжний, В. П. Колісник, В. С. Цимбалюк, В. Г. Пилипчук, М. Я. Швець, М. М. Ясинок.

Окремими питаннями електронного правосуддя в Україні приділяли увагу такі вчені: О. Бринцев, М. Бондаренко, І. Ізарова, А. Каламайко, В. Комаров, Н. Кушакова-Костицька, Н. Логінова, Н. Сакара та ін.

Постановка завдання. Проте на сьогодні в юридичній літературі недостатньо вивчено історію запровадження електронного правосуддя у кримінальний процес, а тому метою та завданням статті є аналіз етапів впровадження електронного правосуддя у кримінальне судочинство України.

Виклад основного матеріалу. 26 листопада 2012 року ДСА України запроваджено пілотний проект з обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу («Електронний суд»). Згідно з проектом електронний суд – це інформаційно-телекомунікаційна система судів, яка спрямована на забезпечення прозорості та відкритості системи правосуддя в Україні, підвищення інформованості суспільства про діяльність судів. Стратегічною ціллю розвитку інформаційно-телекомунікаційної системи судів визначено забезпечення безперервності судового процесу з використанням новітніх інформаційних технологій, організація повного циклу електронного документообігу в судовій системі (від підготовки до підписання та відправлення документів сторонам судового процесу, іншим судам та державним органам і установам).

Згідно з наказом ДСА України «Про реалізацію проекту щодо обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу» від 31 травня 2013 року № 72, проект «Електронний суд» впроваджено у всіх місцевих та апеляційних судах загальної юрисдикції з 17 червня 2013 року [3].

Електронна система судочинства має низку очевидних переваг: своєчасність інформування юристів; економія робочого часу співробітників судів; економія витрат на друк документів тощо. Серед її ключових особливостей на сьогодні: онлайн консультація з інформації та документів, що використовуються у процесі судочинства; проведення онлайн засідання; електронні запити та надання електронних копій; можливість використання певної електронної адреси, на яку користувачі системи можуть отримувати інформацію з канцелярії суду або від юристів.

Проте існують також і проблемні моменти. По-перше, це – високий ризик втрати юридично важливої інформації, відсутність «комп'ютерної грамотності» на рівні кваліфікованих користувачів у суддів і співробітників апарату судів, розроблення та введення в експлуатацію відповідного програмного забезпечення; необхідне технічне оснащення судів. Деякі дослідники відзначають проблему впровадження електронного судочинства через психологічний аспект, адже більшість наших громадян ще надає перевагу традиційному «паперовому» судочинству.

На відміну від України, електронне правосуддя в Європі, аналогічно як і в інших провідних країнах світу, наприклад, США та Японії, постійно застосовується, оскільки це сприяє реалізації принципу доступності правосуддя через спрощення роботи усіх суб'єктів кримінального судочинства та зменшення строків розгляду спору.

Першим кроком щодо запровадження електронного правосуддя у кримінальному судочинстві можна назвати закріплення у КПК України ст. 107 про застосування технічних засобів фіксування кримінального провадження. Про це також вказує у своїй статті І. Ізарова [4, с. 45]. Обов'язкове фіксування за допомогою технічних засобів кримінального провадження в суді під час судового провадження передбачене ч. 4 ст. 107 КПК України. Важливо звернути увагу й на закріплення в ч. 5 ст. 107 КПК України права учасників судового провадження отримати копію запису судового засідання, зробленого за допомогою технічного засобу, що дає змогу повною мірою реалізувати інформаційну функцію застосовуваного технологічного концепту фіксації процесу. Виконання ухвали слідчого судді, суду про проведення обшуку в обов'язковому порядку фіксується за допомогою звуко- та відеозаписувальних технічних засобів» [5]. Варто погодитися з думкою, що фіксація судового засідання за допомогою технічних засобів є однією з гарантій захисту прав, свобод та інтересів осіб, оскільки дає можливість апеляційній і касаційній інстанціям найдостовірніше встановити хід судового засідання.

Крім того, щодо запровадження електронного судочинства в Україні, нині розроблено відповідну нормативно-правову базу, яка визначає порядок використання засобів у Інтернеті, роботи з електронною поштою, користування персональним комп'ютером, використання комп'ютерних програм, розміщення і постійне оновлення інформації на веб-порталі «Судова влада України».

Відповідно до Закону України «Про доступ до судових рішень» від 22 грудня 2005 року з 2006 року діє Єдиний державний реєстр судових рішень (далі – ЄДРСР) – автоматизована система збирання, зберігання, захисту, обліку, пошуку та надання електронних копій судових рішень. Отримання інформації з реєстру доступне за гіперпосиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua> [7].

У результаті українські судді вже мають сертифіковані електронні підписи, доступ до мережі Інтернет за технологією ADSL, у судах запроваджено спеціалізоване програмне забезпечення з автоматизації судового документообігу. Усі суди, ДСА, установи та органи судової влади мають можливість використовувати власні сторінки або розміщувати інформацію на веб-порталі «Судова Влада України» за адресою <http://court.gov.ua/>.

Серед останніх новел електронного правосуддя важливим є запровадження механізму обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу [6]. Учасник кримінального процесу зможе зареєструватися в системі обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу. Крім того, учасник процесу зможе подати до суду заявку про отримання процесуальних документів в електронному вигляді за конкретною справою».

Однак, незважаючи на вказані позитивні тенденції щодо інформатизації судового провадження, централізоване зберігання фонограм відсутнє. Це може мати негативні наслідки у вигляді втрати кримінальної процесуальної інформації.

Сьогодні електронний сегмент судового провадження в частині суб'єкта правосуддя концептуально об'єднано в Єдиній судовій інформаційній системі (далі – ЄСІС). Нині ця система перебуває в процесі розробки. Мета ЄСІС – формування інформаційного простору судів загальної юрисдикції, ДСА, інших органів та установ судової системи та створення передумов для міжвідомчого обміну інформації. Загалом об'єднання описаних частин електронного сегменту правосуддя в ЄСІС, відповідно до Плану інформатизації судової системи України, затвердженого рішенням Ради суддів загальних зборів суддів України від 25 червня 2013 року № 52, вбачається закономірним в умовах сучасних глобалізаційних процесів, зокрема тотального оцифрування інформації. Однак ЄСІС потребує закріплення в КПК України для забезпечення її процесуального статусу [8].

Висновки. Отже, враховуючи вищевикладене, можна прийти до таких висновків. Основними проблемами впровадження системи електронного судочинства у кримінальному процесі в Україні є:

- відсутність єдиної уніфікованої інформаційної платформи для спілкування учасників процесу з судом та з іншими державними органами;
- брак коштів. Відсутність належного фінансування судової системи взагалі й видатків на інформатизацію зокрема призводить до неспроможності задоволення потреб усіх охочих у користуванні певними сервісами внаслідок недостатності потужностей відповідних програмно-апаратних комплексів та недостатності спеціалістів для їх обслуговування.

Впровадження інновацій в кримінальну процесуальну діяльність є об'єктивною потребою сьогодення і саме тому потребує подальших наукових розробок та досліджень.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page#130#n130.
3. Про реалізацію проекту щодо обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу : Наказ ДСА України від 31.05.2013 № 72. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://kt.dn.court.gov.ua/sud0528/n_akt/n_72/.
4. Ізарова І. О. Перспективи запровадження електронного правосуддя в цивільному судочинстві в Україні / І. О. Ізарова // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2014. – Вип. 24. – Т. 2. – С. 44–47. – (Серія «Право» № 24).
5. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України № 4651-VI від 13.04.2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n1239>.
6. Тимчасовий регламент обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу, затверджений наказом Державної судової адміністрації України від 7 вересня 2012 р. № 105 (втратив чинність у зв'язку з прийняттям Тимчасового регламенту надсилання судом електронних документів учасникам судового процесу, кримінального провадження : наказ Державної судової адміністрації України від 7 листопада 2016 р. № 227) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ki.court.gov.ua/tul/1/87/72//>.
7. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua>.
8. Концепція галузевої програми інформатизації судів загальної юрисдикції, інших органів та установ судової системи, погоджена листом Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України від 28 серпня 2013 року № 1/06-1-805. – С. 1. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://od.court.gov.ua/tu16/info_suddi/conzercia.

References

1. *Konstytutsiia Ukrainy vid 28 chervnia 1996 r. № 254k/96-VR [The Constitution of Ukraine of June 28, 1996 № 254k/96-VR], Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada Of Ukraine. 1996, №30, Article 141 [in Ukrainian].*
2. *Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odnii storony, ta levropeiskym Soiuzom, levropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i ikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony [Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, on the other hand]. <http://zakon3.rada.gov.ua> Retrieved from http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011/#paranl30#nl30 [in Ukrainian].*
3. *Nakaz Derzhavnoi sudovoi administratsii Ukrainy Pro realizatsiyu proektu schodo obminu elektronnykh dokumentamy mizh sudom ta uchastnykamy protsesu: vid 31 travnya 2013 r. № 72 <https://zakon.rada.gov.ua> Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003760-15>. [in Ukrainian].*
4. *Izarova, I. O. (2014) Perspektyvy zaprovadzhennia elektronnoho pravosuddia v tsyvilnomu sudochynstvi v Ukraini [Perspectives of introduction of electronic justice in civil legal proceedings in Ukraine], Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu (issue 24), (Vols. 2), (pp. 44–47) [in Ukrainian].*
5. *Zakon Ukrainy Kryminalnyj protsesualnyj kodeks Ukrainy: vid 13.04.2012 № 4651-VI. <https://zakon.rada.gov.ua> Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n1239> [in Ukrainian].*
6. *Tymchasovi rehlement obminu elektronnykh dokumentamy mizh sudom ta uchastnykamy sudovoho protsesu, zatverdzeni nakazom Derzhavnoi sudovoi administratsii Ukrainy vid 7 veresnia 2012 r. № 105 (vtraty chynnist u zviazku z pryiniattiam Tymchasovoho rehlementu nadsylannia sudom elektronnykh dokumentiv uchastnykam sudovoho protsesu, kryminalnoho provadzhennia: nakaz Derzhavnoi sudovoi administratsii Ukrainy vid 7 lystopada 2016 r. № 227) [Temporary regulation of the exchange of electronic documents between the court and participants in the court process, approved by the order of the State Judicial Administration of Ukraine dated September 7, 2012, № 105 (expired due to the adoption of the Provisional Rules for the sending of electronic documents to participants in the trial, criminal proceedings: Order of the State Judicial Administration of Ukraine dated November 7, 2016, № 227)]. <http://ki.court.gov.ua> Retrieved from <http://ki.court.gov.ua/tull/87/72/> [in Ukrainian].*
7. *Yedyny derzhavnyy reyestr sudovykh rishen [The only executive register of court decisions]. <http://www.reyestr.court.gov.ua> Retrieved from <http://www.reyestr.court.gov.ua> [in Ukrainian].*
8. *Kontseptsiya haluzevoyi prohramy informatyzatsiyi sudiv zahal'noyi yurysdyktsiyi, inshykh orhaniv ta ustanov sudovoyi systemy, pohodzhena lystom Derzhavnoho ahentstva z pytan nauky, innovatsiy ta informatyzatsiyi Ukrayiny vid 28 serpnia 2013 roku № 1/06-1-805 [Konseptsiya haluzevoyi prohramy informatyzatsiyi zahal'noyi courts jurisdiction other orhaniv ta ustanov sudovoyi systemy, pohodzhena lystom Derzhavnoho ahentstva of pytan nauky, innovatsiy ta informatyzatsiyi Ukraine conference of 28 nominations serpnia 2013 number 1 / 06-1-805]. <http://od.court.gov.ua> Retrieved from http://od.court.gov.ua/tu16/info_suddi/conzepcia. [in Ukrainian].*

Стаття надійшла до редакції 27.02.2019.